

**THE LINGUISTIC ASPECT OF THE IMAGE COMPONENT
OF THE HYBRID WARFARE AGAINST UKRAINE**

The paper deals with verbal means used for shaping negative image of Ukraine in the context of the hybrid warfare on the bases of Russian-language media texts of anti-Ukraine discourse. The using of pragmatic components of the lexical semantics (evaluation, expressive, ideological, and social) and their verbalization are considered in detail in the media texts.

Key words: *hybrid warfare, information warfare, the image of Ukraine, verbal means.*

УДК 81'42 Шевчук В.

Довгаль К.А., студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ГРАМАТИКОЛОГІЧНІ ТА ЛІНГВОТЕКСТОВІ ПАРАМЕТРИ МОДАЛЬНИХ
СИНТАКСЕМ У РОМАНІ “ФРАГМЕНТИ ІЗ СУВОЮ МОЙР:
ТЕАТР ПРОЗИ” В. ШЕВЧУКА**

У статті розглянуто модальність як триаспектну категорію на фразовому та текстовому рівнях. Встановлено зв'язки частотності вживання вставних конструкцій певних семантичних та модальних груп із авторськими інтенціями та образами персонажів.

Ключові слова: *модальність, вставні конструкції, модальні синтаксеми, авторська модальність, образи персонажів.*

У сучасній лінгвістиці мовні явища розглядаються як багатоаспектні, що дозволяє розглянути їх природу з погляду формального вираження, семантики, функціонування тощо. Так, синтаксичні одиниці досліджуються у формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному та комунікативному аспектах, а тому дослідження модальності як однієї з основних синтаксичних категорій набуває нових напрямків вивчення та залишається актуальним питанням сьогодення. Комплексний аналіз модальності як граматичної, функційно-семантичної та лінгвотекстової категорії породжує нові погляди на сутність як цього мовного явища, так й інших категорій та мовних одиниць, що з ним пов'язані, зокрема вставних конструкцій.

Актуальність статті зумовлена потребою дослідити модальність як триаспектну категорію, проаналізувати вставні синтаксеми на фразовому рівні як основу для вивчення авторської модальності. **Новизна роботи** полягає в уточненні класифікації модальних значень вставних синтаксем у межах семантичних груп, встановленні зв'язку частотності вживання модальних синтаксем з інтенціями автора та характеристиками персонажів.

Дослідження модальності розпочалося ще за часів античності: Арістотель увів це поняття у філософію та розглянув два перших модальних типи: необхідність і

можливість [1, с. 154-155, 167-169, 184-189]. У мовознавство термін було введено Ш. Баллі, який вважав, що модальність є “душею” речення, яка утворюється внаслідок активної операції мовця суб’єкта, і тому висловлювання, у якому не виявлено жодного виразника модальності, не варто називати реченням [2, с. 44].

Модальність має вузьке потрактування як граматичної категорії, у межах якої розглядається відношення змісту речення до дійсності, та широке розуміння як функційно-семантичної та лінгвотекстової категорії. Здобутком праць В. В. Виногорова, Н. Ю. Шведової [5; 7] є розгляд модальності як лексико-граматичної категорії, яка виражається не тільки за допомогою дієслова, а й іншими граматичними та неграматичними засобами. Найбільш поширеним є поділ модальності на об’єктивну та суб’єктивну, однак Л. В. Домилівська, Г. А. Золотова, В. М. Ткачук [8, с. 45; 9, с. 142; 12, с. 77] вважають, що не існує “абсолютно об’єктивних” та “абсолютно суб’єктивних” модальних значень, оскільки вони можуть виражатися одними і тими ж засобами. Ми дотримуємося позиції розгляду об’єктивно-суб’єктивних значень в їх діалектичній єдності.

Прихильники функційно-семантичної концепції беруть до уваги поряд із формальною будовою речення також і його смислову структуру. У центрі дослідження перебуває мовець як суб’єкт мовлення, який виявляє волю. Стверджується, що кожне речення містить суб’єктивні значення, хоча вони можуть формально не бути вираженими, тобто виражатися відсутністю показників або переноситися із сусідніх речень у тексті, тобто з контексту. Об’єктивний зміст також може мати імпліцитне вираження, але значно рідше, наприклад, в еліпсованих чи односкладних реченнях, окрім “так” чи “ні” [10, с. 22-23]. Також постає проблема діапазону модальних значень та об’єднання їх у функційно-семантичні поля. Найдетальнішу класифікацію модальних значень та їх засобів вираження, на нашу думку, проведено у праці О. В. Бондарко, який виділяє такі модальні поля: можливість, необхідність, достовірність, оптимістичність, наказовість [11].

Текстоцентричний підхід до розуміння модальності актуалізувався із 80-х років минулого століття. Уперше модальність як лінгвотекстова категорія була розглянута І. Р. Гальперінін, який розділив модальність на фразову та текстову. Фразова розглядається в межах речення та відповідає розумінню модальності як граматичної та функційно-семантичної категорії. Текстова модальність виражається як граматичними та лексичними засобами (як і фразова), так і реалізується у характеристиці героїв, у своєрідному розподіленні предикативних та релятивних відрізків висловлювання, у сентенціях, актуалізації окремих частин тексту тощо [6, с. 15]. Н. С. Валгіна трактує модальність тексту як вираження як ставлення автора до повідомлюваного, його концепції, позиції, точки зору, сформованих заради повідомлення читачеві. Вона пов’язує це поняття безпосередньо із образом автора [3, с. 59-68]. С. С. Вауліна та О. В. Девіна заперечують таке вузьке розуміння текстової модальності як авторської інтенції. Автори аргументують це тим, що така прив’язка до образу автора не охоплює у повній мірі всі різновиди оцінних змістів тексту, які вміщують інтенційні емотивні смисли у структурі не тільки образу автора, але й образу персонажа, та емотивні змісти, які актуалізуються у свідомості читача через зміст тексту [4, с. 215]. Тож

текстова модальність розглядається як категорія багатопланова, яка охоплює як образ автора, так і персонажа.

У романі “Фрагменти із сувою мойр: Театр прози” В. Шевчука було виокремлено 635 вставних конструкцій, які було класифіковано за дев’ятьма семантичними групами, п’ять із яких мають однакову модальність для всіх конструкцій, що входять до цієї групи: компоненти зі значенням непевності, сумніву, припущення виражають **гіпотетичну модальність** (*може (мо’), можливо, очевидно, здається, кажиця, напевно, певне, напевне, ймовірно*); зі значенням достовірності, упевненості, категоричності – **констатувальну** (*очевидно, очевидно-таки, правда, справді, звісно, безсумнівно, безперечно, найпевніше, їй-бо, воістину, ясна річ, звісна річ, ясне діло; як знаємо, як був твердо переконаний, як не крути і не верти*); компоненти, які містять оцінку повідомлюваного з точки зору мовця (*чого доброго, (собі) на жаль, на щастя, на щастя чи на жаль, (що) дивно, що найдивніше, Боже борони*) та з вказівкою на міру звичайності (*як завжди, як звичайно, як правило, як у нього траплялося, як не раз буває*) є засобами вираження **оцінної модальності**; та група вставних конструкцій, яка використовується з метою активізації уваги співрозмовника, відповідає **модальності діалогічної актуалізації** (*відійш, бачиш, бач, послухай мене, слухи (свиш), знаєш (знаш, знаєте), думаєте, читай, помімай (помімаєш, пунімаєте, помімаєте), дивись*).

Однак інші семантичні групи не виявляють єдності модального значення для усіх синтаксем і тому потребують подальшої класифікації. У зв’язку з цим у групі вставних синтаксем на позначення послідовності викладу думки, увиразнення істотної інформації та висновку ми виокремлюємо три види модальності: **актуалізаційно-видільну** (*правда, до речі, власне, по суті, головне, властиво, більше того, крім того, окрім цього, наприклад, приміром, відтак, однак, навпаки*), **висновково-результативну** (*зрештою, отже, отож, так-от*) та **модальність логічної систематизації** (*по-перше, по-друге, з одного боку, з другого боку*). Синтаксеми із вказівкою на джерело повідомлення були поділені на два види модальності: **авторизовано-оцінну** (*по-моєму, як на мене, на мою думку, як я казав, подумалося мені, бачу, застерігаю, кажу, подумалося, признаємося, скажемо, кажу я собі, скажу тобі*) та **переповідну**, у межах якої виділяємо підгрупи з конкретизованим (*на переконання, за визначенням + іменник, на + прикметник + переконання, за + прикметник + визначенням (на Кожухове переконання, за її визначенням), як казав/казала/каже, як звіцав, як стовістила + іменник чи словосполучення*) та неконкретизованим джерелом (*як сказано, як кожному відомо, самі знаєте, як мені казали, як то кажуть, як звіцалося*). Семантична група синтаксем із вказівкою на характер висловлювання або спосіб оформлення думок була розмежована на конструкції **авторизованої** (*скажімо так, (коли / можна) сказати, сказати б (до речі), як уже мовилося, так би мовити, як уже мовилося*) та **оцінної модальності** (*образно, фігуально, алегорично, відверто, правду кажучи, (коли) сказати / скажу по правді, грубіше, м’яко кажучи, кажучи по-музьки*). Варто зазначити, що модальні синтаксеми, які містять просторічні лексеми (*кажиця, напевно, конешно*), вживаються виключно у фразах персонажів, натомість автор використовує літературні синоніми (*здається, напевно, звісно*).

Виявлені на фразовому рівні закономірності функціонування модальних синтаксем стали основою для дослідження текстової модальності. За результатами

кількісного дослідження було встановлено, що в романі найчастотнішою семантично-ною групою є синтаксеми, які виражають невпевненість, сумнів, припущення (гіпотетична модальність), що пояснюється інтенціями автора заплутати читача, зумисне перекрутивши хід подій у першій “дії”, та зімітувати ймовірну недостовірність історії, почуті від друга, у другій “дії”. На протигагу вставні конструкції констатувальної модальності вживаються значно рідше та часто заперечуються за рахунок поєднання із синтаксемами гіпотетичної модальності. Кількісно меншою є семантична група на позначення послідовності викладу думки, виразнення істотної інформації та висновку. Прикметним є поєднання висновково-результативної модальності із гіпотетичною, що нівелює підсумок, оскільки надає висловлюванню значення сумніву: *“Аркадій Петрович був зображений у децю молодішому віці, ніж є тепер, отже, можливо, тієї пори, коли почав жити в цьому домі як простий квартирант і в цій кімнаті, що, здається, має призначення верші чи ятера для дурної риби”* [13, с. 138].

Автор може виявляти своє ставлення до персонажів, вживаючи вставні синтаксеми оцінної модальності в описах характерів, звичок і дій персонажів (“<...> *Людмилу підрубували, як дерево, невдатні її женишки, аж доки заломили цю, як на мене, світлу душу*” [13, с. 212]), а також використовуючи ті або інші вставні конструкції у мовленні героїв. Ми провели статистичне дослідження модальних груп вставних синтаксем за героями твору та виявили, що всі головні герої, за винятком Адами, марковані одним чи двома найчастотнішими модальними значеннями, які безпосередньо характеризують персонажа. Адама, натомість, є нестатичним персонажем, тому простежуємо і відповідну зміну в модальних значеннях вставних синтаксем. Крім того, таке дослідження дозволило провести паралелі між головними героями. Наприклад, у мовленні невпевнених чоловіків – Єви та Вітьки – та молодого студента Івана – переважає гіпотетична та переповідна модальність: *“А може, – подумав печально Кожух, приймаючи на обличчя теплого вітра, – отакі вони й бувають <...>”*; *“Собачатина, казав мені папка, — то лучче лікарство», — шепнув заширхлими вустами Єва”* [13, с. 26]; *“Бо, може, мені у вас не сподобається”* [13, с. 126]. Натомість Пшоно, Федір та Аркадій, які намагаються впливати на думку інших, використовують переважно синтаксеми констатувальної модальності та модальності діалогічної актуалізації: *“Просили, поміаши, знайти їм квартиранта, а я на тебе давно око мав”* [13, с. 142]; *“<...> раз вона висить, то, конешно, прийде, – і я піду”* [13, с. 136]; *“Бо отой пункт у баб, Кожушку, послухай мене, бо в мене голова хоч теперички зовсім гола, але не капустяна, як у тебе, – і є чорт їхній, а чорта чіпать ніззя. Все можна, а пункта, тоість чорта, – зась, поиняв мене?”* [13, с. 49]. Простежуємо паралелі у ставленні Пшоно та Аркадія до жінок, які є “вразливим місцем” кожного із них – як наслідок у спілкуванні з ними або говорячи про них герої починають вживати вставні конструкції гіпотетичної модальності: *“Може, останешся, Адамо?”* [13, с. 24]; *“Я тут подумав, мать, — каже він, заплітаючи слова, — може, мені й правда, щоб не було у нас страстей, жениться не на тобі, а на Людочці?”* [13, с. 201]. Мовлення маскулінних жінок, Адами та Маруськи, марковане модальністю діалогічної актуалізації (*свиши, бачиши, самі знаете*) та оцінною модальністю з погляду мовця, із вказівкою на себе як джерело інформації (*по-моєму*), а мудрість Людочки, на якій неодноразово наголошує автор, знаходить своє відображення у поєднанні вставних

синтаксем логічної систематизації та висновково-результативної модальності (*по-перше, по-друге, отже*), які надають їй мовленню структурованості та зв'язності.

Отже, триаспектний розгляд модальності як граматикологічної, функційно-семантичної та лінгвотекстової категорії дає змогу зробити цілісні висновки щодо зв'язку семантичних та модальних значень вставних конструкцій із мовними інтенціями автора та персонажів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Аристотель*. Метафизика / Аристотель ; пер. с др. греч. В.П. Карпов. – М. : Наука, 1975. – 164 с. 2. *Балли Ш.* Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М, 1955. – 416 с. 3. *Валгина Н.С.* Теория текста. Учебное пособие / Н. С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 250 с. 4. *Ваулина С. С., Девина О. В.* Авторская модальность как текстообразующая категория (к постановке проблемы) / С. М. Ваулина, О. В. Девина // Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. – 2010. – № 8. – С. 13–21. 5. *Виноградов В. В.* Исследования по русской грамматике: Избр. тр. / В. В. Виноградов [Ред. тома Н. Ю. Шведова]. – М. : Наука, 1975. – 559 с. 6. *Гальперин И. Р.* Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Изд. 5-е, стереотипное. – М. : КомКнига, 2007. – 144 с. 7. *Грамматика современного русского литературного языка* / Н. Ю. Шведова – М. : Наука, 1970 – 767 с. 8. *Домилівська Л. В.* До питання класифікації модальності в реченнях-конструкціях / Л. В. Домилівська // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. – 2008. – №16. – С. 39–44. 9. *Золотова Г. А.* Категорія модальності / Г. А. Золотова // Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М. : Наука, 1973. – С. 140–157. 10. *Краснова Т. И.* Субъективность – Модальность (материалы активной грамматики) / Т. И. Краснова. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2002. – 189 с. 11. *Теория функциональной грамматики*. Темпоральность. Модальность // [гл. ред. А. В. Бондарко] – Ленинград: “Наука”, 1990. – 264 с. 12. *Ткачук В. М.* Категорія суб'єктивної модальності / В. М. Ткачук. – Тернопіль, 2003. – 240 с. 13. *Шевчук В. О.* Фрагменти із сувою мойр : Театр прози: [роман] / Валерій Шевчук. – К. : Либідь, 2014. – 216 с.

Стаття надійшла до редакції 15.12.17

*Довгаль Е.А., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, Киев*

ГРАМАТИКОЛОГИЧЕСКИЕ И ЛИНГВОТЕКСТОВЫЕ ПАРАМЕТРЫ МОДАЛЬНЫХ СИНТАКСЕМ В РОМАНЕ “ФРАГМЕНТЫ ИЗ СУВОЮ МОЙР: ТЕАТР ПРОЗИ” В. ШЕВЧУКА

В статье рассмотрена модальность как триаспектная категория. Установлено связи между частотностью употребления вводных конструкций определённых семантических и модальных групп с авторскими интенциями и образами персонажей.

Ключевые слова: *модальность, вводные конструкции, модальные синтаксемы, авторская модальность, образы персонажей.*

**GRAMATIC AND LINGUAL TEXTUAL PARAMETERS OF MODAL
SYNTAXEMES IN “FRAGMENTS FROM FATES SCRIPTURES:
THEATRE OF PROZE” BY V. SHEVCHUK**

The article deals with the modality as the category that is analysed in phrases and text and includes three aspects. It establishes the connection of the frequency of the use of parenthetical structures of certain semantic and modal groups with the author's intentions and characters images.

Keywords: *modality, parenthetical constructions, modal syntaxemes, author's modality, characters' images.*

УДК 811.161.2

*Зелена Ю.В., магістрант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ*

**ЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА ІНТЕРНЕТ-ЖАНРІВ
СУЧАСНОЇ СОЦМЕРЕЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

У статті розглянуто лінгвістичні особливості особистих повідомлень, коментаря та поста як інтернет-жанрів, що реалізуються в сучасних соціальних мережах – Facebook, Twitter, Instagram. Особливу увагу звернено на жанрову специфіку поста, наведено спробу класифікації постів за різними критеріями.

Ключові слова: *інтернет-комунікація, інтернет-лінгвістика, віртуальний жанр, соціальна мережа, пост.*

За останні 20 років Інтернет став невід'ємною частиною життя сучасної людини. Поширення Інтернету вплинуло на всі сфери, у тому числі сприяло появі нової площини комунікації.

Зараз доцільно говорити про явище **інтернет-комунікації**, яке Т. Колокольцева визначає як “поліфункціональне спілкування в електронному середовищі, для якого характерні дистанційність, опосередкованість, мультимедійність (і як наслідок – полікодованість повідомлень), гіпертекстуальність, різноманіття дискурсивних і жанрових утілень, а також можливість широкого варіювання за параметрами персональності / інституційності” [4, с. 5].

Дослідження інтернет-комунікації цілою низкою сучасних науковців (серед яких – Н. Ахренова, О. Горошко, С. Єлісеєва, О. Землякова, Л. Компанцева, Л. Іванов, Т. Колокольцева, Д. Крістал, М. Макаров, І. Олексенко, С. Херрінг, С. Чемеркін тощо) сприяло розвитку нового напрямку – **інтернет-лінгвістики** [3; 5]. Інтернет-лінгвістика – “напрямок інтегративного типу”, об'єктом вивчення якого є “електронна комунікація”, предметом – “лінгвістично релевантні особливості електронної комунікації на різних мовних рівнях”, і ставить за мету “опис і пояснення особливостей функціонування мови в Інтернеті” [3].